

Η ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ ΚΑΙ Η ΦΥΣΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

[Συνέχεια №. σελ. 151.]

Θά μνημονεύσω ἐκ τοῦ μεσαιῶνος θαύματός τινος, περὶ οὗ ἐγένετο πολλάκις λόγος καὶ ὅπερ ἦτο γνωστὸν ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀνεγράφη δὲ πολλάκις μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐν τοῖς ἐδωδίμοις ἀπαντῶντος αἵματος. "Ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐπολιόρκει τὴν Τύρον, μάντις τις ἔθλασεν ἄρτον, ἐξ οὗ ἔπεσαν σταγόνες αἵματος, οἱ δὲ οἰωνοσκόποι ἐρμηνεύσαντες τὸ θαῦμα εἶπον, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι ἐμελλον νὰ χύσωσι τὸ αἷμα αὐτῶν παραδιδόμενης τῆς πόλεως. Καὶ ὁ ἄζυμος ἄρτος λαμβάνει ἐρυθρὰς κηλίδας ἐν ταῖς ὑγραῖς ἐκκλησίαις. Ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος οἱ Ἰουδαῖοι ἐδιώκοντο πολλάκις, διότι οἱ χριστιανοὶ ἐνόμιζον, ὅτι οὗτοι ἐβασάνιζον τοσοῦτον τὰ ἄζυμα, ὥστε ἀπέσταζεν ἐξ αὐτῶν αἷμα! "Ἐν τινι διωγμῷ Ἰουδαίων γενομένῳ ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1296 ἀπώλοντο δεκάκις χίλιοι, τῷ δὲ 1520 ἀληθῶς ἕνεκα τοῦ λεγομένου τούτου ἐγκλήματος ἐθανατώθησαν τριάκοντα καὶ ὀκτώ. Τὸ ἐν Βολσένᾳ θαῦμα ὅπερ ἐζωγράφησεν ὁ Ῥαφαὴλ καὶ παρεκίνησε τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Δ' νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐορτὴν τῆς Μεταλήψεως, ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ φυσικὸν φαινόμενον. Οἱ Ἰουδαῖοι πιστεύουσιν, ὅτι ἀπαξ τοῦ ἔτους πίπτει ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὰ ἐδωδίμα αἷμα καὶ ὀνομάζουσι τούτο κοῦφα. Περὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς κρατεῖ ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐξ αἵματος πεσόντος ἐξ οὐρανοῦ. Τῷ 1821 ἐν τινι γερμανικῇ πόλει συμπεσόντος νὰ γείνη ἐρυθρὸν τὸ ἄλευρον ὁ λαὸς ὑπέλαθεν τὸν μύλον μεμαγευμένον καὶ ἠπέιλει νὰ καταστρέψῃ αὐτόν. Σοφὸς τις Γερμανὸς ἐνόμισεν αἴτιον τοῦ φαινομένου τούτου ἐρυθρὸν τινα μύκητα. Σήμερον γινώσκομεν, ὅτι εἰς τὰ ὑγρά ἄλευρώδη γεννᾶται καὶ αὐξάνεται μικροσκοπικὸν τι παρασιτον, ὅπερ ἐγὼ μὲν νομίζω μύκητα, ἄλλος δὲ τὴν ὀνόμασε μονάδα τοῦ θαύματος. Ἐν πᾶσι τούτοις μόνον ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἐρμηνεύει ὅσα κατὰ παράδοσιν λέγονται καὶ ὅσα οὐ μόνον φοβοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ παρέχουσι ἀφορμὴν εἰς φυσικοὺς διωγμοὺς, τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης ἀδυνατούσης νὰ σαφηνίσῃ αὐτὰ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς πλάνης. Ὁμοίως δ' ἔχουσι καὶ τὰ τῶν φασμάτων καὶ τῶν μαγισσῶν.

Τί ἄλλο εἶνε ὁ διάβολος, ὃν φοβοῦνται πάντες οἱ ἄγριοι λαοὶ καὶ ὅστις ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος μέχρι τοῦ νῦν κατεπτόησε τοὺς ἀνθρώπους, ἢ τὸ ἀκατάληπτον κράτος τῆς φύσεως τὸ ἐκδηλούμενον διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ τοῦ κεραυνοῦ, διὰ τοῦ ἡλίου τοῦ καύσαντος τὴν χώραν, διὰ τῶν κατακλυζόντων αὐτὴν βευμάτων ἢ διὰ τοῦ ἐξαφανίζοντος τοὺς ἀνθρώπους λοιμοῦ; Ἡ αὐτοφύης

θρησκεία πάντων τῶν λαῶν ἄρχεται ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς κακὸν τινα δαίμονα, πολλάκις δὲ δὲν προχωρεῖ περαιτέρω. Ἀληθῶς πρῶτον γεννᾶται ἢ εἰς τὸν διάβολον πίστις καὶ μετὰ ταῦτα ἢ εἰς τὸν Θεόν, ὅστις χορηγεῖ δαφιλῶς τὰ ἀγαθὰ. Ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργοῦ χεῖρε βαθυτέρας τινὸς σκέψεως, ἐκ δὲ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ γεννᾶται τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας. Δι' ὃ οὐ μόνον ἡ ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ἡ θρησκεία ἔχει ἱστορίαν· ὅπως δ' ἐν ἐκείνῃ ἡ ἀλήθεια ἀναφέρεται ἐκ τῆς πλάνης, οὕτω καὶ ἐκ τῆς εἰς τὸν διάβολον πίστεως καὶ ἐκ τῆς συναφοῦς αὐτῇ δεισιδαιμονικῆς βλαστάνει ὑψηλότερα τις πίστις καθαιρομένη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης παντὸς παραπληρόματος καὶ ἀναξίου αὐτῆς δεισιδαιμονικοῦ λειψάνου. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ἐν τῇ πίστει εἶνε ὁμοίως δυσχερὴς ὡς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Πολλοὶ εἰσέτι δὲν κρίνουσιν ὀρθῶς περὶ τῆς θείας οικονομίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅταν αὕτη δὲν βαίνει κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν προαίρεσιν. Οὗτοι, ὡς οἱ ἄγριοι, βλέπουσι τὸν διάβολον ἐκεῖ, ὅπου ὁ Θεὸς ἰθύνει τὰς ἀδιανοήτους αὐτοῖς τύχας τοῦ κόσμου. Ἐπιστημονικαὶ πλάναι, οἵαι αἰ τῆς ἱατρικῆς, προσέξηνσαν δεινὰς συμφορὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους· αἱ πλάναι ὅμως τῆς θρησκείας ἐγένοντο ἐπιβλαβέστεραι ἐκείνων καὶ ἀπέβησαν εἰς φυσικὰ ἔργα. Ὅπως τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης ἐκλάμπει καθαρώτερον ἐκλιπούσης τῆς πλάνης, οὕτως ἐξευγενίζεται καὶ ἡ πίστις διὰ τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας. Ἡ ἀνθρωποθυσία καὶ αἱ πυραὶ τῶν μαγισσῶν ἐξέλιπον ἤδη ὡς καὶ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, ἢ δὲ πολιτεία μετὰ μακροῦς ἀγῶνας ἀναγκωρίζει τέλος τὴν θρησκείαν ὡς ἐνδόμυχον τῶν ἀνθρώπων ὑπόθεσιν, ἐν ἣ αὕτη οὐδεμίαν ἔχει ἐξουσίαν.

Τρέψωμεν νῦν τὸν λόγον πρὸς τὸ μακίστα πάντων διαδεδομένον εἶδος τῆς δεισιδαιμονίας, τουτέστι πρὸς τὰ πνευματικὰ φαινόμενα. Τὸ συνηθέστατον ἐν αὐτοῖς εἶνε ἡ ἐμφάνεια πνευμάτων ἀνθρώπων τεθνεώτων, ὅπερ εἶνε ἀρχαιότατον ὡς ἡ ἱστορία. Ἡ ἐξήγησις τῶν ὁραμάτων τούτων εἶνε ἔργον τῆς φυσιολογίας, ἣτις διεσαφηνίσεν αὐτὸ τελείως. Τὰ ὁράματα ἐκεῖνα εἶνε εἰκόνες τῆς ἔσω αἰσθήσεως, αἵτινες εἶνε αἰσθηταὶ ὅπως τὰ ἐξωθεν ὑποκείμενα πράγματα. Ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος εἶδεν ἀγγέλους καὶ ἄγιους, ὧν ὑπέλαθεν ἀληθινὰς τὰς μορφάς. Ἀναντιρρήτως ὁ ἄκρος ὑπὲρ θρησκείας καὶ πατριδος ἐνθουσιασμοῦ προσέξηνσε τὰ ὁράματα ταῦτα, ἅτινα ἐμφανίζονται ἐσωθεν καὶ οὐχὶ ἐξωθεν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμφανίζονται εἰς τὸν ποιητὴν καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ ζωοποιούμεναι μορφαὶ καὶ ἰδέαι. Ὅπως δὲ βλέπει τις μορφάς, δύναται ν' ἀκούσῃ καὶ φωνάς, αἵτινες λαμβανόμεναι ὡς ἀληθεῖς ἀπατώσι καὶ δύναται νὰ ταράξωσι τὸν νοῦν. Δὲν ταραττόμεθα ὅτε συμβαίνει ἡμῖν ταιούτῳ τι

καθ' ὕπνου, ἂν καὶ οἱ ἀρχαῖοι προσήπτον ἀληθῆ ὑπόστασιν εἰς τὰς κατ' ὄναρ ὄψεις. Ἰσχυρὸς τις ἐρεθισμὸς τοῦ συστήματος τῶν νευρῶν δύναται νὰ προξενήσῃ τοιαῦτα φαινόμενα ὕπαρ καὶ μεθ' ἡμέραν. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο δὲν εἶνε θαῦμα, οὐδὲ μαρτύριον ἀληθοῦς ἐπιμιξίας πρὸς ἄλλον κόσμον, ἀλλ' εἶνε γέννημα τοῦ ἰδίου ἐκαστῶ σώματος, οἰοεὶ ἀπήχημα ἠρεθισμένων νευρῶν, ἐπακολούθημα ἰσχυρᾶς ἐγέρσεως ἢ τῆς νοσηρᾶς ἐκείνης ταραχῆς τοῦ νοῦ, ἣν καλοῦμεν ἔκστασιν ἢ ἄλλοθι παραφροσύνην. Πᾶσα δὲ τοῦ σώματος ἐξασθένεσις καὶ ἰδίως ἡ συνεχῆς νηστεία καθιστᾷ αὐτὸ ἐπιρρεπὲς εἰς ταῦτα.

Ἐναντίως δὲ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην γνώμην συνεφώνησαν πάλιν νεωστὶ συγγραφεῖς τινὲς πιστεύοντες εἰς ἀληθινὴν ἐμφάνειαν τῶν πνευμάτων καὶ διατεινόμενοι, ὅτι θὰ ἐξέλιπε πᾶσα ἐν τῷ βίῳ ποίησις, ἐάν τις ἠρνεῖτο τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῶν. Ἐν Γερμανίᾳ ἐγράφησαν ἱκανὰ βιβλία ὑπὲρ τῆς δοξασίας ταύτης, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι συστήματα ἢ πολέμια τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξ ἄκρας δεισιδαιμονίας ἢ ζητοῦντα νὰ συμβιβασθῶσι πρὸς τοὺς καθολικοὺς. Ἄλλ' ἐκ τῆς Ἀμερικῆς ἰδίως ἔρχονται τὰ μωρότατα πλάσματα τῆς δεισιδαιμονίας, οἷον ἡ μετακίνησις τῶν τραπεζῶν καὶ ὁ κρότος τῶν πνευμάτων. Δὲν εἶνε θαῦμα, ὅτι συμβαίνουσι ταῦτα παρὰ τῷ ὀλίγον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐντεθραμμένῳ ἀμερικανικῷ λαῷ, παρ' ᾧ ἡ φαντασία εἶνε τοσοῦτον ἀχαλίνωτος, ἢ δὲ τῶν πνευμάτων παρουσία γίνεται τοσοῦτον φορτικῶς καὶ μωρῶς, ὥστε πᾶσα ἢ φλυαρία αὕτη φαίνεται ὡς ἐπίνοιά τις τῶν ἀγρίων Ἰνδῶν.

Οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς τὰ πνεύματα καὶ εἰς τοὺς δαίμονας ἐπάγονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν μαρτυρίαν ἐνδοξῶν ἀνδρῶν. Ἄλλ' ὅμως ἐνδέχεται καὶ πολυμαθέστατοι ἄνδρες νὰ εἶνε δεισιδαίμονες, ἂν δὲν ἔχωσι τὰς ἀναγκαῖας γνώσεις, δι' ὧν μόνον δύνανται νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς περὶ τοιούτων πραγμάτων. Δὲν εἶνε φυσιολόγοι οὗτοι, ἂν εἶνε ἰατροὶ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Συγγραφεὺς τις ἀξιόλογος ἐπάγεται τὴν μαρτυρίαν ἀξιόπιστων ἀνδρῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν ἀπ' αἰῶνων ἀείποτε ἱστορουμένων θαυμάτων καὶ δαιμονικῶν διηγημάτων! Ἄλλὰ πρέπει ἄρα γε νὰ ἰσχύσωσι τοιαῦτα μαρτυρία ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἢ τοῦ μεσαιῶνος ἄφ' οὗ βλέπομεν, ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ἀπατώνται ἄνθρωποι πεπαιδευμένοι; Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν ἐνσώματον διάβολον, διότι ὁ Λούθηρος ἔρριψε ποτε κατ' αὐτοῦ τὸ μελανοδοχεῖον καὶ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὰς μαγίσσας, διότι αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι τὰ δαιμονιόπληκτα παιδία ἔπρεπε νὰ πνίγωνται, ὠργίζετο δὲ κατὰ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ θεραπεύσωσι διὰ φαρμάκων τοιαύτας νόσους; Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς πνεύ-

ματα, διότι ὁ αὐτὸς πάλιν διηγεῖται, ὅτι γυνὴ εὐγενεὺς τινος ἀνδρὸς ἀποθανοῦσα ἐφάνη εἰς αὐτὸν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς καὶ ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τέκνον; Ὁ Μελάγχθων ὡσαύτως ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶδε καὶ αὐτὸς πνεύματα καὶ ἐγνώριζε πολλοὺς ἀξιόπιστους ἀνθρώπους, οἵτινες διετεινάντο, ὅτι οὐ μόνον εἶδον τοιαῦτα πνεύματα, ἀλλὰ καὶ διελέχθησαν πρὸς αὐτὰ διὰ μακρῶν. Ἡ ὄπτασία εἶνε δυνατὴ, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὐτῆς ἐξήρηται ἐκ τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς. Οὐδ' αὐτὸς ὁ μέγας Κάντιος ἔκρινεν ὀρθῶς περὶ τοιούτων ἀνθρώπων· φανταζόμενος τὰ τεθνεῶτα πνεύματα συνηγμένα ἐν μεγάλῃ τινὶ πολιτείᾳ κοινῇ μετὰ τῶν πνευμάτων τῶν ζώντων ἀνθρώπων ἰσχυρίζεται, ὅτι ὑπάρχει ἐπιμιξία τις πρὸς ἄλληλα! Καὶ ὁ Λέσσιγγ ἐνόμιζε τὴν εἰς τὰ πνεύματα πίστιν ἀμφισβητήσιμον. Μνημονεύων ποτὲ ὄπτασίας τινὸς πνευμάτων συμβάσης ἐν τινὶ πόλει λέγει, « ἡ διήγησις αὕτη ἐμβαλλεῖ ἡμᾶς ἀληθῶς εἰς ἄκραν ἀμηχανίαν ». Πόσον δὲ σχολιῶς καὶ ἀτόπως ἐσκέπτοντο ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης καὶ αὐτοὶ οἱ ἔχοντες τὸν νοῦν καθαρώτατον δεικνύει ὡσαύτως ὁ Φίχτε, ὅστις δὲν εὕρισκε εὐλογον ν' ἀποδείξῃ κατ' ἑαυτὰ ἀδύνατα τὰ τῶν πνευμάτων φαινόμενα. Οὗτος ψέγει τὴν εἰς τὸν κόσμον τῶν πνευμάτων ἄκαμπτον καὶ ἄλογον ἀπιστίαν τῶν πεπαιδευμένων καὶ θέλει ἵνα αἱ πνευματικαὶ ὄπτασίαι ἐξεταζῶνται ὡς ἀνθρωπολογικὰ καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ὑποκείμενα. Ἀλογώτατον εἶνε ὡσαύτως τὸ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Ἐγέλου ῥηθέν, ὅτι ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου καὶ ἐν ἀσθενείαις ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ διαγνώσῃ τὴν σχέσιν καὶ τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων πρὸς ἄλληλα καὶ νὰ καταμάθῃ τὰ μέλλοντα καὶ τὰ συγχρόνα, ἅτινα εἶνε πάντεως ἀνέφικτα εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Ἐναντίως πρὸς πάντας τοὺς συγγραφεῖς τούτους δυνάμεθα εὐτόλμως νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἐγενόμεθα σοφώτεροι ἐκείνων, οἵτινες κυροῦσι τὸ παλαιὸν λεχθὲν λόγιον, δηλονότι καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλοι ἄνδρες δὲν εἶνε ἐλεύθεροι τῶν συγχρόνων αὐτοῖς μωριῶν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ καταλεχθῇ εἰς τοὺς συνηγοροὺς τῆς εἰς τὰ πνεύματα πίστεως καὶ ὁ μέγας ἀστρονόμος Λαπλάς εἰπών, ὅτι ἀπέχομεν τοσοῦτον τῆς γνώσεως ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ὥστε δὲν εἶνε δίκαιον ν' ἀρνώμεθα τὴν ὑπόστασιν φαινομένου τινὸς μόνον, διότι τοῦτο φαίνεται ἡμῖν ἀνεξήγητον κατὰ τὸ νῦν κριτήριον τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Λαπλάς θὰ συνωμολόγει ἡμῖν σήμερον καὶ θὰ ἠρνεῖτο τοιαῦτα φυσικὰ φαινόμενα, ἅτινα ἐναντιοῦνται ἄντικρυς εἰς τοὺς γνωστοὺς νόμους τῆς φύσεως, μάλιστα δὲ ἂν ταῦτα εἶνε ἥττονα ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Εἶνε πρέπον ἀληθῶς νὰ ὀρίζῃ ἢ ἐπιστήμη τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ὡς ἔπραξεν ὁ Λαπλάς ὅτε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἶπε πρὸς τοὺς

περὶ αὐτὸν φίλους, οἵτινες ἐλάλουν περὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀποκαλύψεων «ὅ,τι γινώσκωμεν εἶνε ὀλίγον, ὅ,τι δὲ ἀγνωσοῦμεν εἶνε ἄπειρον.» Καὶ οἱ λόγοι τοῦ Γκαίτε ὁμολογοῦντος, ὅτι γινώσκει ἀπόρρητόν τι αἰνίγμα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου, ὅπερ καλεῖ δαιμονικόν, καὶ δηλοῦται μὲν ἐν τῇ μουσικῇ, εἶνε δὲ ἄβαστον εἰς τὸν ἀνθρώπινον λογισμόν, ἔχουσιν ἔννοιαν ἄλλην ἢ ἐκείνην ἣν περιήσαν εἰς αὐτοὺς οἱ βλέποντες τὰ πνεύματα.

Ἡ φύσις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας δὲν διαγιγνώσκειται μόνον ἐκ τῆς ἐν ὑγείᾳ καταστάσεως αὐτῆς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ βαθύτερον ἐκ τῆς νόσου. Ἡ ἀκριβὴς γνώσις τῆς παραφροσύνης ἐφώτισεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν λανθάνουσαν δράσιν καὶ ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς. Ἡ δαιμονομανία, τουτέστιν ἡ πίστις, ὅτι κατέχεται τις ὑπὸ διαβόλου, εἶνε σύνθητες εἶδος φρενοβλαβείας, ἣτις γεννᾶται εὐκόλως ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἄμετρος ἔντασις τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, μάλιστα δὲ ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως, παρέχει ἀφορμὴν εἰς αὐτήν. Σχεδὸν πᾶσα παραφροσύνη ἄρχεται ἀπὸ ὀπτικῆς ἢ ἀκουστικῆς ἀπάτης, ἀπὸ ὀπτασιῶν ἢ ἰδίως ἀπὸ ἀκουσμάτων, ἅτινα κοινῶς καλοῦνται φαντασι-σπληξίαι. Ἡ μὲν γνώσις τοιούτων ἐν αὐτῷ τῷ σώματι γεννωμένων φαντασιῶν δύναται νὰ φυλάξῃ ἀπὸ τῆς παραφροσύνης, ἡ δὲ ἄγνοια αὐτῶν γεννᾷ τοιαῦτα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἰδῶλα καὶ φαντάσματα, ἐξ ὧν ταρασσεται ὑπερβαλλόντως ὁ προσβαλλόμενος καὶ καθίσταται εἰς κίνδυνον ἡ νοσητικῆ αὐτοῦ ὑγεία. Πολλὰ τῶν φρενῶν νοσήματα κληρονομοῦνται παρὰ τῶν γονέων καὶ καλοῦνται προπατορικά· ἄλλα δὲ γεννῶνται ἐκ πληθώρας αἵματος ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἐξ ὑπερβαλλόντων κόπων ἢ ἐξ ἄκρου ἐρεθισμοῦ τοῦ συστήματος τῶν νεύρων. Πολλάκις ἡ ταραχὴ τοῦ νοῦ, ἐξ ἧς γεννῶνται ὀπτασίαι, προξενεῖται ὑπὸ τῆς ἀναιμίας τοῦ ἐγκεφάλου. Αὕτη δ' ἐπάγεται πολλάκις ὅμοια τῇ πληθῶρα συμπτώματα, τουτέστι σπασμούς καὶ παραλήρησιν. Ἡ νηστεία καὶ ἡ γλισχρὸς τροφὴ ἐπάγουσιν ὥσαύτως νοσώδη τῆς ψυχῆς κατάστασιν, ἣτις θεραπεύεται πολλάκις δι' ὀπτοῦ κρέατος καὶ δι' οἴνου. Ἡ ἐν ταῖς μοναῖς ἀσκητικὴ διαίτα, ἡ ἐν αὐταῖς νηστεία καὶ ἄγρυπνία τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλειῶν μοναχῶν γεννωσι πολλάκις ψυχικὰ νοσήματα. Ὁ θέλων νὰ κρίνῃ ὀρθῶς περὶ τοιούτων φαινομένων, νὰ σωθῇ δ' ἐκ τῆς πλάνης τῶν ἀγυρτῶν, πρέπει νὰ ἐξετάξῃ καὶ νὰ γινώσκῃ τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος, ἐν ᾧ ἀναφύεται τοιαύτη νόσος τῆς ψυχῆς. Εἶνε οἰκτρὸν οἱ νῦν συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς πίστεως εἰς τὰ πνεύματα νὰ παραθέτωσιν ἡμῖν πάλιν καὶ πάλιν τὰς παλαιὰς περὶ φασμάτων διηγήσεις ἀβασανίστως καὶ χωρὶς φυσικῆς τιнос ἐξετάσεως καὶ ἐρμηνείας, νὰ νομίζωσι δὲ ἰκανόν, ὅτι συμβάντα τῆς ἐνδεκάτης ἢ τῆς δωδεκάτης ἐκατονταετηρίδος μαρτυροῦν-

ται καὶ ἱστοροῦνται ὑπὸ πεπαιδευμένου τινὸς ἀνδρός. Συγγραφεῖς ἀξιόλογοι πιστεύοντες εἰς τὰ πνεύματα ἰσχυρίζονται μετ' ἀληθείας, ὅτι οὐδέποτε εἶδον αὐτοὶ φάσματα, ἀν καὶ παρεσκευάσθησαν διὰ παντὸς τρόπου πρὸς τοῦτο

(Ἔπεται τὸ τέλος).

Ἡ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΛΥΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΣΤΕΡ

Ἐκ πασῶν τῶν κατὰ τρυχοῦσῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος νόσων, τῆς λύσσης μόνον οὐδὲν εἶχεν ἐξευρεθῆ μέχρῃς ἐσχάτων φάρμακον, μόνη ἡ λύσσα ὑπελαμβάνετο παντελῶς ἀθεράπευτος. Ἡ φθίσις καὶ ὁ καρκινος, τὰ δεινὰ ἐκεῖνα νοσήματα, ἐξ ὧν πλεῖστοι θνήσκουσιν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, εἶναι δυνατὸν ἐν τισὶ περιστάσεσι, δυστυχῶς σπανίαις, διὰ καταλλήλων θεραπευτικῶν μεθόδων νὰ καταπολεμηθῶσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ θεραπευθῶσι. Πάντες οἱ ἱατροὶ γινώσκουσι παραδείγματα φθισιῶντων, ὧν ἐπετεύχθη ἡ ἐντελής θεραπεία, πάντες οἱ χειρουργοὶ παραδείγματα καρκινωμάτων ἐξαλειφθέντων ὀλοσχερῶς, ὡσάκις ἦτο εὐκόλος ἡ πλήρης ἀποτομὴ αὐτῶν διὰ τῶν χειρουργικῶν ἐργαλείων. Τῆς λύσσης ὅμως οὐδὲν παρὰδειγμα θεραπείας μνημονεύεται. Ὅθεν εὐνόητος εἶναι ἡ καταλαβοῦσα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον συγκίνησις ὅτε ἠγγέθη ἡ ἀνακάλυψις προφυλακτικοῦ τῆς λύσσης τρόπου, καὶ εὐλόγως εἶπεν ὁ προεδρεύσας τότε τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ὅτι ἡμέρα καθ' ἣν ἠγγέθη τοῦτο θὰ μνημονεύετα ἔσται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἱατρικῆς, προσπορίσασα ἄφθιτον κλέος εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιστήμην· διότι ἡ θεραπεία τῆς λύσσης ἐμφαίνει τεραστίαν καὶ θαυμαστὴν πρόσδον τῆς ἱατρικῆς.

Τῶν περὶ λύσσης ἐρευνῶν ἐπελήφθη ὁ Παστέρ ἐν ἔτει 1880. Εἶχε τότε ἀποθάνῃ ἐν τῷ νοσοκομείῳ Τρουσῶ ἐν παιδίον, πάσχον τὴν νόσον ταύτην. Συλλεγέντος τοῦ σιάλου τοῦ παιδίου, εὑρέθη ἐν αὐτῷ μικροβίον τι στοιχείον· ἀλλὰ τὸ τέως ἄγνωστον ἐκεῖνο μικροβίον, ὅπερ ἐκ τῶν προτέρων ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ παράγον τὴν νόσον αἰτιον, ἐνοφθαλμιζόμενον δὲν μετέδιδε τὴν λύσσαν. Ἐκ τούτου ἐπίεσθη ὁ Παστέρ ὅτι ὁ λυσσικός ἴος δὲν περιείχετο μόνον ἐν τοῖς ἀποκρίμασι τῶν σιελωδῶν ἀδένων, καὶ ἐσκέφθη νὰ ἀναζητήσῃ αὐτὸν ἐν τοῖς νευρικοῖς κέντροις. Δι' ἐπιχειρημάτων δ' ἐπιτυχῶν ἐνοφθαλμισμῶν εὑρίσκει καὶ ἐδείκνυεν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος, ὁ προμήκης μυελὸς καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς ἦσαν τὰ κέντρα, ἐνθα ἐνίζανεν ὁ ἴος τῆς νόσου. Ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὀδηγηθεὶς ἐπένοησε τρόπον ἐνοφθαλμισμοῦ βραχύνοντα λίαν τὴν μακρὰν καὶ ἀκανόνιστον χρονικὴν διάρκειαν τῆς ἐπιφάσεως. Ἀφ' οὗ τὰ νευρικὰ κέντρα, ἐσκέφθη, εἶσιν αἱ κυριώταται